

Leila Toivola-Junttila

hall.jäsen 1987-92

siht. 1989-92

Julkaistu Ilmaisukasvatus - Dramapedagogik ry:n 20-vuotisjuhlajulkaisussa
Toim. Tintti Karppinen (Helsinki 1993 Yliopistopaino)

Leila Toivola-Junttila

MUISTELMIA TAIPALEELTANI ILMAISUN OPETTAJANA

Olen äskettäin jäänyt viettämään kissanpäiviä tehtyäni monenlaista leipätyötä lähes neljäkymmentä vuotta. Muistelukseni sisältävät paljon omaelämäkerrallista ainesta, sillä ilmaisutaidon opettaminen on kovin henkilökohtaista työtä. Soittelin helmikuun 1993 alussa yhdistyksen yhdyshenkilöille. Moni valitteli, että minä teen tätä työtä ihan itsekseni ja se pyörii minun persoonallisuuteni varassa. Tämän työn rikkaus onkin juuri siinä, että eri puolilla Suomea toimii persoonallisia ja eläviä ihmisiä. Suomalainen sanalasku sanoo: "Ihmetää paha lain lukkee." Itsestään voi lukea myös hyvän.

Jäin eläkkeelle äidinkielen opettajan virasta. Viimeisellä työviikollani ostin viisi kiloa Fazerin Kiss Kiss -karkkeja, joita tarjosin kaikille koulussa. Oppilailleni sanoin: "Ottakaa kummallekin silmälle, jotta silmänne ovat yhtä pyöreät kuin kissan silmät näkemään ja ihmettelemään elämää ja jotta teistä tulee avarakatseisia ihmisiä!"

Opettajaksi tullaan tavallisesti niin, että käydään koulua (12 vuotta), opiskellaan yliopistossa (5 vuotta), auskultoidaan (1 lukuvuosi) ja mennään takaisin kouluun, jossa tehdään työtä eläkeikään asti. Ilmaisutaidon opettajaksi ei ole voinut valmistua näin. Kuitenkin ilmaisutaidollisia asioita on opetettu vuosikymmeniä. Olen ohjannut ja opettanut niitä monilla eri nimillä mm. näytelmäkerho, lausunta, puhetaito, runopiiri, Helkatyttö -toiminta, tekstin tulkinta, suullinen esitystaito, teatteritaide, puhekasvatus, ilmaisutaito, ilmaisukasvatus. Ja millä eväillä? Ilmaisutaidon opettajaksi ei tulla sattumalta. On pitänyt olla ensin harrastunut asiasta. On pitänyt opiskella ja käydä kymmeniä kursseja. Tärkeä ominaisuus on mielikuvitus ja kyky kehittää harjoituksia kulloisenkin painotuksen ja oppilaiden mukaan. Ainekset otetaan tavallisesti omasta kokemuspöydästä.

Tieni ilmaisutaidon opettajaksi on kulkenut mutkitellen. Kävin sodan jälkeen keskikoulun Jyväskylän tyttökoulussa. Opiskelin puhetaitoa ja lausuntaa Terttu Pajunen-Kivekkään ja Iikka Kaakisen oppilaana. Tertun opetusmetodi oli kokonaisvaltainen. Ensimmäisellä tunnilla hän sanoi: "Tarkkaile kissaa ja ota oppia siitä! Se osaa keskittyä, ja se osaa rentoutua". Sitä neuvoa olen uskollisimmin noudattanut.

1940-luvun loppu oli merkittävää aikaa. Ihmisillä oli suunnaton kulttuurin nälkä. Haluan käsitellä noita kaukaisia aikoja monesta syystä. Työväentalot ja seurojen talot olivat tuolloin monipuolisia kulttuurikeskuksia. Synnyinpaikkakunnallani Säynätsalossa on kaksi työväentaloa ja oli yksi seurojen talo (purettu). Vanhempi työväentalo valmistui 1910-luvulla Juurikka -saareen, jossa oli alusta alkaen tasokas näyttämötoiminta. Sieltä on lähtöisin maankuuluja taiteilijoita mm. lavastaja Leo Lehto. Seurojen talolla oli vireää toimintaa, ja jo vuonna 1922 siellä esitettiin kantaesityksenä Sibeliuksen "Andante festivo". Muuratsalon työväentalo valmistui 40-luvun lopussa. Siellä nähtiin hyviä konsertteja, mm. David Oistrach esiintyi siellä. Tällaista toimintaa oli poliittisesti aktiivisella paikkakunnalla, jossa vietin lapsuuteni ja nuoruuteni. Nyt juhliiva yhdistyksemme on 20-vuotias, mutta meidän tulee muistaa, että ilmaisukasvatuksen juuret ovat syvällä kansan keskuudessa.

Mieleeni muistuu tapaus vuonna 1947. Olin äitini kanssa kasvihuoneessa sitomassa kukkakimppuja. Sisään ryntäsi naapurimme peltiseppä Reino (Juurikan näyttelijä) ja julisti: "Nyt on kuulkaa Suomeen syntynyt runoilija!" Samassa hän esitti meille Lauri Viidan runon "Betonimylläri".

Monet maamme ammattitaiteilijat ovat muistelmissaan kuvanneet, millaista oli esiintyä kierteilla kylmissä työväentaloissa, joissa ainoa lämmityslaite oli kamiina suuren salin nurkassa. Toimitilojen kylmyys oli totisinta totta meille, jotka viikoittain harjoittelimme niissä. Työt aloitettiin aina konkreettisesti lämmittelyharjoituksilla, joihin kuuluivat erilaiset hyppelyt, taputukset ja välillä pantiin polkaksi rallatuksen tahdissa. Siinä tulivat äänenavaukset luonnollisella tavalla. Teimme myös improvisointiharjoituksia, joiden ainekset otimme ympärillämme olevasta elämästä.

Keskikoulun käytyäni työskentelin kymmenisen vuotta liikealalla, floristina, ja iltaisin opiskelin, ohjasin, valmistin ohjelmistoa ja esiinnyin. Ensilausuntailtani oli maaliskuussa 1954 Jyväskylässä. Vuosina 1954-57 opetin Säynätsalon työväenopistossa puhetaitoa ja lausuntaa ja opiskelin Jyväskylän musiikkiopiston konservatorioluokalla pääaineena laulua ja sivuaineena näyttämöilmaisua. Jyväskylän musiikkiopisto oli muuten maassamme ainoa, jossa oli lausunnan ohella näyttämöluokat. Niitä ei ole enää.

Työskentely eri ohjelmaryhmien kanssa oli todella monipuolista luovaa toimintaa. Kaikki tehtiin yhteistuumin. Vanhoja vaatteita käännettiin, värjättiin ja muokattiin. Muistan, miten onnellisia olimme kerran, kun saimme hankituksi 10 metriä sideharsoa. Se lensi oitis väripatoihin, ja taas saatiin aikaan uutta ja jännittävää.

Muutin Helsinkiin vuonna 1957. Olin siinä jo avioitunutkin. Jatkoin työtäni liikealalla ja vapaa-aikanani opiskelin: laulua Jolanda di Maria Petrisin oppilaana ja lausuntaa Helinä Svensson-Timarin oppilaana vuoden (Timari kuoli vuonna 1958) ja Kaarlo Marjasen oppilaana vuoteen 1965. Säestäjäni oli Sirkka Valkola-Laine, joka on Suomen musiikkileikkikoulutoiminnan uranuurtaja. Äänenkäytön harjoituksia tein prof. Antti Sovijärven kanssa. Kerran kevättalvella 1959 tuli harjoitusten lomassa puheeksi yleensä opintoasiat. Sanoin, että aion syksyllä Suomen Puheopistoon. Siihen prof. Sovijärvi vain totesi, että siitähän tulee syksyllä korkeakoulu. Sanoin: "Miten tässä nyt näin kävi?" Onhan sinne tähän asti päässyt keskikoulutodistuksella." Prof. Sovijärvi vain tokaisi: "No pianhan te ylioppilastutkinnon suoritate". Kevyesti sanottu. Pari päivää siinä itkeä tihrustelin ja sitten hakeuduin äkkiä helsinkiläiseen oppikouluun yksityisoppilaaksi. Lukea paukutin lukioluokat 10 kuukaudessa, tentin oppiaineen kerrallaan ja kirjoitin

1960 laudaturit. Syksyllä aloin tohtori Marjasen neuvojen mukaan opiskella yliopistossa pääaineena suomen kieli ja sivuaineena mm. fonetiikka. Prof. Sovijärvi nauroi ja sanoi: "Olipa hyvä, että yllytin." Minusta tuli sekä äidinkielen opettaja että puheterapeutti.

Olin 1960-luvun loppupuolella yhden talvikauden puheterapeutina Helsingin kaupungin lastentarhoissa. Siellä käytin opetuksessani runsaasti rytmi- ja äänileikkejä. En hakenut äidinkielen opettajan virkoja, vaan halusin jääräpäisesti opettaa puheilmiasua. Se johti siihen, että tein työtä eri opistoissa: työväenopistossa, urheiluopistossa, Markkinointi-instituutissa, yliopistossa. Suunnittelin monipuolisen harjoitusohjelman. Tapiolan yhteiskouluun tulin vuonna 1969 puhekasvatuksen opettajaksi lukioon, jossa puhekasvatusta oli 1. luokalla kaikilla yksi viikkotunti ja 2. ja 3. luokalla vapaaehtoisena. Vuosi tuloni jälkeen myös keskikoulun kokeiluohjelmaan tuli suullinen esitystaito. Alkuun se oli 1. ja 3. luokalla kaikille yhteinen oppiaine, myöhemmin vain 3. luokalla, mutta oppilailla oli mahdollisuus kaikkina viitenä vuotena osallistua suulliseen esitystaitoon. Muutamana vuonna oli keskikoulun 2. luokalla jopa teatteritaitoa. Koulussa oli 4-5 rinnakkaisluokkaa, joten puheilmiasun tunneista alkoi muodostua päätoiminen opettajuus. Oli minulla äidinkielen tuntejakin. Virkanimikkeksi tuli peruskoulun tuloon saakka suomen kielen ja puhekasvatuksen lehtori.

Tapiolan yhteiskoulun lukioluokilla oli KTM -niminen oppiaineyhdistelmä. K=kuvaamataito, T=teatteritaito, M=musiikki. Se oli hieno yhdistelmä, joka toimi tavallisen kuvituksen ja musiikin ohella. Se jatkui tasaisesti koko lukioluokkien ajan. Opetus tapahtui periodeittain. Minun osuuteni oli teatteritaito. Tietopuolisten tuntien ohella tutkimme näytelmätekstejä ja teimme niistä improvisaatioita. Kävimme seuraamassa näytelmäharjoituksia mm. Kansallisteatterissa, Kaupunginteatterissa, Ryhmäteatterissa ja Kom-teatterissa. Välitin oppilaille teatterilippuja niin, että joka viikko oli tilaisuus päästä ainakin yhteen esitykseen. Ja kyllä sitä käytiinkin. Koulussa oli oppilaita pitkälti yli tuhat, ja jokaiselle suotiin tilaisuus varata lippuja. Liput piti silloinkin lunastaa teatterista etukäteen. Muistan, että joskus olin joutunut panemaan omia rahojani useita tuhansia viikon tai parin ajaksi teatterilippuihin. Korkotappioita en laskenut, mutta aina sain omani takaisin.

1970-luku oli vireiden kokeilujen aikaa. Kehittelin oppiainetta monipuoliseen suuntaan, koska opetus kosketti kaikkia oppilaita. Laadin lukuvuodeksi 1973-74 kokeilusuunnitelman niin, että tarjolla oli kolme erilaista kurssia: 1) Puhetaito 2) Keskustelu-, neuvottelu- ja väittelytaito sekä kokoustekniikka 3) Äänenkäyttö ja luova ilmaisu. Tätä kurssi- ja metodikokeilua olen selostanut **Äidinkielen opettajain liiton vuosikirjassa vuonna 1973**. Tällaisena kokeilu jatkui useita vuosia. Lukion vapaaehtoisten ryhmien (2. ja 3. luokat) kanssa työskentely oli antoisaa. Teimme monena vuonna kabareen penkkareihin, sillä joukossamme oli sellaisia muusikoita kuin Olli Kortekangas ja Ilmo Ranta. Innokkaimmat ohjasivat kokoillan näytelmiä. Noiden vuosien oppilaita on tullut monia teatterialan ammattilaisia, mm. Juha Siltanen, Jouni Leikkonen, Mikko Kivinen. Mutta minun kuningasajatukseni on ollut, että jokaisen oppilaan pitäisi päästä osalliseksi ilmaisutaidosta. Sen vuoksi tunnen suurta iloa, kun tapaan entisiä oppilaitani ja he vakuuttavat, että ne sinun mielikuvitusharjoituksesi ovat jääneet mieleen. Syvimmin ovat koskettaneet oppilaita ne harjoitukset, jotka pohjaavat 1940- ja 1950-luvun tuntemuksiin, kuulo- ja näköhavaintoihin.

Ilmaisutaidon nimellä opetin tätä oppiainetta Tapiolan lukossa vuosina 1978-80. Sovelsin opetukseen neljän kurssin ilmaisutaito-ohjelmaa, jonka laativat mm. Timo

Tiusanen ja Aili Montonen-Rinne. Vuonna 1980 opetusministeriö antoi lukion kokeilusuunnitelman, jolloin ilmaisutaito menetti asemansa itsenäisenä oppiaineena. Ilmaisutaito oli vuosikausia kerhon varassa Tapiolan lukiossa.

Mielenkiintoinen tehtävä minulla oli vuosina 1980-81, kun olin jäsenenä Helsingin kaupungin taidelukiokomitean ilmaisutaitojaoksessa, jonka tehtävänä oli Kallion lukion lukusuunnitelmaehdotuksen laatiminen.

Vuoden 1980 jälkeen keskityin peruskoulun äidinkielen opetukseen Tapiolan koulussa. Peruskoulun tultua 1978 Espooseen suullinen ilmaisutaito lakkasi itsenäisenä oppiaineena. Ilmaisutaidon harjoitukset oli tästä lähtien sisällytettävä äidinkielen tunteihin. Opetuksen sopeuttaminen koko ikäluokalle vei aikansa, eikä se ollut aivan ongelmatonta. Jostakin syystä ensimmäiset peruskoulutulokkaat luulivat, että yläasteella vallitsee täydellinen vapaus eikä tarvitse tehdä töitä. Melko pian oppilaat kuitenkin tajusivat, että ahkera työnteko teoreettisissa asioissa takasi myös vapauden. Käytin pedagogista draamaa kirjallisuuden, joukkoviestinnän ja kirjoittamisen opetuksessa. Mielikuvitukseen ja aistihavaintoihin perustuvia luovan ilmaisun perusharjoituksia tehtiin niin paljon kuin aika salli.

Minulle tarjoutui tilaisuus syksyllä 1985 aloittaa kolmivuotinen ilmaisukasvatuksen kokeileva opetus Tapiolan koulussa. Kokeilun aloite lähti opetusministeriön tasa-arvokokeilutoimikunnasta. Ilmaisukasvatus oli valinnaisaineena 8. ja 9. -luokilla. Kouluhallitus julkaisi toisen kokeiluvuoden jälkeen laatimani raportin nimellä **Ilmaisutaito tasa-arvon näkökulmasta**, nro 6, 1988.

Lopuksi hieman kansainvälisestä toiminnastamme, johon ilmaisukasvatusoppilaat ottivat innokkaasti osaa. Tapiolan koulu ja lukio on jäsenenä eurooppalaisessa yhteisössä, joka kantaa nimeä I.A.D.A.S. (International Association for the Development of Adolescent Schooling). Se pitää vuosittain viiden päivän seminaarin jossakin jäsenmaassa, ja vuonna 1985 se oli koulussamme, teemana "Futures". Seminaarin työskentelykieli oli englanti. Koulustamme lähti noina vuosina kolme edustajaa ulkomaille. Olin vuonna 1987 Tanskassa, jossa teemana oli "Democracy". Ilmaisukasvatuksen 9. luokan oppilaat työstivät teeman alkaen aivoriihestä ja monien improvisaatioiden ja sosiadraamojen jälkeen päätyivät valmistamaan 15 minuutin videon "**Tasa-arvo-valta**", jonka sain evääkseni Tanskaan runsaan kuvamateriaalin lisäksi. Vuonna 1989 olin Ruotsin seminaarissa, jossa teemana oli "Quality in Education". Vuonna 1990 olin Hollannissa, jossa teemana oli "How to cope with fears". Kaikkiin seminaareihin on viety oppilaiden tuotoksia, sillä yhteisön sääntönä on, että teemaa käsitellään "in creative way", luovalla tavalla. Noilla matkoillani näin erilaista ilmaisutaidon opetusta, pedagogista draamaa ym. En pitänyt tietojani salaisuutena vaan käsitelin asioita omilla oppitunneillani. Uskon, että kaikki tämä rikastutti koulutyötämme.

No nyt sitä sitten vietetään "kissanpäiviä", vaikka kyllä minun päiväni ovat paljon kiireisempiä kuin Eetu-kissamme...